

Tariximizin şanlı sәhifәsini yazan qәzet

“Azərbaycan” ilk dəfə 1918-ci il sentyabrın 15-də nəşrə başlayıb

Xalqının, vətəninin müqəddəratını həll etməyə müvəffəq olan, 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini quran istiqlal fədailəri tarixin ağır sınaqları ilə qarşılaşdılar.

Dövlətin müstəqilliyini elan etdilər, amma onun paytaxt şəhəri - Bakı dövrünün müasir silahları ilə silahlandırılmış, gücləndirilmiş düşmənlərin əllərindəydi. Şəhər Stepan Şaumyanın rəhbərlik etdiyi Bakı Xalq Komissarları Sovetinin bolşevik-erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdu. Cümhuriyyət hökuməti bu səbəbdən müvəqqəti olaraq Gəncədə yerləşirdi.

Qələbə müjdəli qəzet

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin birinci rəsmi qəzeti - “Azərbaycan” da bu səbəbdən fəaliyyətə Gəncə şəhərində başladı. Qəzetin nəşrinin ilk günü - 1918-ci ilin 15 sentyabrı Azərbaycan tarixinin ən şanlı, qələbə sevincli günlərindən biri oldu. Həmin gün milli hökumətin qarşısında duran ilk başlıca vəzifə yerinə yetirildi. Bolşevik-daşnak birləşmələrindən ibarət qoşun məğlubiyyətə uğradıldı, Azərbaycan xalqı zülmədən, işgəncədən qurtuldu, paytaxt işğaldan azad edildi.

Ardı 4-cü səh.

qərardadı", maliyyə naziri Ə.Əmircanovun "Elan", Heyəti-Vükəla rəisi F.X.Xoyskinin və ticarət və sənaye naziri A.Aşurbəyovun "Azərbaycan Cümhuriyyətindən əhalinin nəzərinə" sərəlvhəli 1 oktyabr 1918-ci il tarixli müraciətinə yer verildi. Müraciətdə "Azərbaycan Cümhuriyyəti ümum Bakıdakı mədənlərdə və fabriklərdə işləyən fəhlələr bu gündən işlərinə şüru etməyə dəvət" olunurdu. Bakının azad, dinc günləri başlamışdı. İqtisadi, sosial, mədəni sahələrdə işləri canlandırmağın vaxtı idi...

Bakının işğaldan azad edildiyi gün Avropa dövlətlərinin iştirakı ilə İstanbulda keçirilən konfransda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin nümayəndə heyətinə başçılıq etdiyindən Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Fətəli xan Xoyskiyə göndərdiyi təbrik teleqramı bir qədər gec - "Azərbaycan" qəzetinin 5-ci nömrəsində dərc olundu. Teleqramda bildirilirdi: "Paytaxtımızın istirdadından dolayı təhti-idareyi-alilərinə bulunan hökumətimizi səmimi təbrik ilə Bakının yeni türk elərini istixlas (xilas) üçün sarsılmaz bir qəleyi-mətin olması ümidilə bütün arkadaşlarımızla öpüşürüz.

Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi namına Rəsulzadə Məhəmməd Əmin".

Düşmən məqsədinə çatmamışdı. "Azərbaycan" qəzetinin Bakıda nəşr olunan 1918-ci il 3 oktyabr tarixli 5-ci nömrəsində "Bakı məsələsinə dair müləqat" sərəlvhəli bir yazıda bildirirdi: "Bakı alınmamışdan əqdəm bizim bədxahlarımız tərəfindən Bakını Azərbaycandan ayırmaq üçün cürbəcür vasitələr, dür-

Tariximizin şanlı səhifəsini yazan qəzet

"Azərbaycan" ilk dəfə 1918-ci il sentyabrın 15-də nəşrə başlayıb

Əvvəli 1-ci səh.

"Azərbaycan" qəzetinin Gəncə şəhərində Yelizavetpol qubernatorunun mətbəəsində işıq üzü görünən ilk nömrəsi qələbə müjdəli oldu. Qəzetdə sonsuz sevinc, böyük qandırma Nuru Paşanın komandanlığı ilə Qafqaz İslam Ordusu və milli hərbi hissələrimizin Bakını bolşevik-daşnak işğalından azad edərək qalibiyyətlə şəhərə daxil olduğu yazıldı. Xəbər verildi ki, Bakı işğaldan azad edilərkən 30 minədək silahlı düşmən əsir alınmış, xeyli qənimət ələ keçirilib, şəhərdə sakitlik bərqərar olunub.

"Azərbaycan"ın birinci nömrəsində bu şanlı tarixi günə həsr olunmuş xəbərlər, təbrik teleqramları verildi. Şad xəbərlər isə gəlməkdə davam edirdi. Nuru Paşa sentyabrın 15-də Gəncəyə göndərdiyi növbəti teleqramda Azərbaycan hökumətini Bakıya dəvət edirdi: "Gəncədə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti-Alisinə. Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı olan Bakı şəhərini ziyarət etmək üzrə Heyəti-Vükəlanın yarın Bakıya təşriflərinə müntəzirəm, əfəndim. 15.09.18. Yavərani-həzrəti-şəhriyaridən. Fərik-Nuru".

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Heyəti-Vükəla (Nazirlər Şurası) rəisi Fətəli xan Xoyskinin cavab teleqramında bildirilirdi: "Qafqaz İslam Ordusu komandanı səadətli Nuru Paşa həzrətlərinə. Təhti-komandanızda olan cəsur türk əsgərlərimiz tərəfindən Azərbaycanın paytaxtı olan Bakının münsibətilə millətin zəti-həmiyyətəpərvəranələrini və dünyanın ən necib əsgəri olan türk oğullarına minnətdar olduğunu ərz etməklə iftixar edərim, əfəndim. Heyəti-Vükəla rəisi Fətəli xan".

Azərbaycanın dövlətçilik tarixində əhəmiyyətli rolu olan Gəncənin qonağı

Hələ ilk nömrəsindən dərc olunacaq materialların toplanması, müəttib çatışmazlığı, kağız və şrift qıtlığı ilə bağlı çətinlikləri həll etməyə çalışaraq qəzetin nəşrinə böyük coşqu, əzmkarlıqla ha-

zırlıq görünən əmin idilər ki, cümhuriyyət hökuməti idarələri kimi, "Azərbaycan"ın redaksiyası da bu şəhərdə müvəqqəti yerləşib. Bu səbəbdən qəzetin rus dilində sentyabrın 19-da çapdan çıxan ikinci nömrəsində bildirilirdi: "Hökumət idarələri hələlik Gəncədə fəaliyyət göstərir. Bu günlərdə hökumət ilk imkanı düşən kimi mərkəzi idarələri Bakıya köçürəcəkdir".

Qəzetin üçüncü nömrəsi sentyabrın 22-də, dördüncü nömrəsi sentyabrın 25-də işıq üzü gördü. Dörd səhifəlik, üç səhifəsi rus, bir səhifəsi Azərbaycan dilində olan dördüncü buraxılışda "Azərbaycan"ın Bakıya köçməsi barədə elan dərc edildi. Qəzetdə rus dilində "Gəncə, 25 sentyabr 1918" sərəlvhəli yazıda Azərbaycan hökumətinin 3 aylıq fəaliyyətdən sonra Gəncəni tərk edərək paytaxt Bakıya köçdüyü qeyd olunmuşdu, Gəncənin Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində əhəmiyyətli yer tutduğunu da vurğulanırdı. Həmin nömrədə "İdarədən" başlığı ilə xəbər verilirdi: "Qəzetimiz bu gündən Bakıya köçdüyünə binaən hər bir sifarişat üçün bundan sonra bu ünvan müraciət etməli: Bakı, "Azərbaycan" qəzeti idarəsinə".

"Azərbaycan" qəzetinin Bakı dövrü

1918-ci il sentyabrın 25-də Nazirlər Şurası və mühüm dövlət idarələri ilə birlikdə "Azərbaycan" qəzetinin "Heyəti-idarə"si (Redaksiya heyəti) Bakıya köçdü. "Azərbaycan" qəzetinin Bakı dövrü başladı...

Fətəli xan Xoyskinin rəhbərlik etdiyi Heyəti-Vükəlanın (Nazirlər Şurası) ünvanı "Metropol" mehmanxanası (indiki AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyində) oldu. "Azərbaycan" qəzetinin redaksiyası isə həmin binanın qarşısındakı - Kolyubakinski (indiki Nigar Rəfiyyəli) küçəsindəki Adamovlara məxsus yaşayış binasında yerləşdi. Bu, paytaxtdakı ilk ünvanında "Azərbaycan" qəzetinin redaksiyası 1918-ci ilin 3 oktyabrından 28 noyabrınadək fəaliyyət göstərdi.

Qəzetin ana dilində sayca 5-ci, Bakıda isə ilk nömrəsi 1918-ci il oktyabrın 3-də "Heyəti-təhririyyə" imzası ilə 4 səhifə olmaqla oxuculara təqdim edildi. Birinci dəfə həmin nömrədə "Azərbaycan" adının altında qeyd olundu: "Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir". İlk səhifədə "Hökumət

lü-dürlü hiylələr aranıyordu".

Həmin nömrədə "C.Dağüstani" imzalı, "Tarixi gün" sərəlvhəli məqaləsində Ceyhun bəy Hacıbəyli Bakının bolşevik-daşnak işğalından azad olunmasından yazdı: "8 zilhicə - 15 eylülün bütün türk və islam ələminin ən səadətli, ən şövkətli günlərində nədd olunacaq şübhəsizdir.

Həmin gün türk və islam tarixinə zərər bir səhifə işğal edəcəkdir.

...Bismihil-kərim, düşmənlər öz maraqlarına yetmədilər, məyus oldular. Türkün qəhrəman oğulları öz istedadlarını, öz rəşadətlerini, özlərinin yaşamaq üçün ölməyə hazır olmalarını bütün ələmin gözüne çırpıdılar və bununla böylə, yüz illərcə başqalarının təhti-təzyiqində əzilən milyonlarca dindəş və millətdeşlərimizə böyük-böyük ümidlər bəxş etdilər".

Qəzetdə elan verilmişdi: "Sabıqdə Gəncədə rus dilində nəşr olunan "Azərbaycan" qəzetəsi Şənbə günündən etibarən Bakıda nəşr olunağa başlayacaqdır. Ünvan: Bakı, Kolyubakinski küçədə "Azərbaycan" idarəsi". "Azərbaycan" öz vədini yerinə yetirdi, oktyabrın 7-də Bakıda rus dilində ilk nömrəsi işıq üzü gördü. Qeyd edək ki, Azərbaycan və rus dillərində nəşrlərdə bir-birindən tərcümə deyil, fərqli materiallar dərc edilirdi.

Qəzet altıncı nömrəsində "Heyəti-təhririyyə" (redaksiya heyəti) imzası ilə nəşr olundu. Noyabrın 28-dən Azərbaycan dilində olan nömrələr Ceyhun bəy Hacıbəylinin, rus dilində olan nömrələr Şəfi bəy Rüstəmbəylinin redaktorluğu ilə təqdim edildi.

"Azərbaycan" qəzeti sonrakı günlərdə də öz səhifələrində Xalq Cümhuriyyətinin məqsədini, məramını ifadə etdi. Bu qəzetdə müstəqil hökumət öz mövqeyini nümayiş etdirdi, vətəndaşlarına müraciətlərini ünvanladı.

Səhifələrində yer verilən yazılarda əsasən, azadlıq, istiqlal arzuları ifadəsini tapan "Azərbaycan" Cümhuriyyət hökuməti ilə birlikdə ümid, mübarizə dolu tarix yaşadı...

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"